

COMPLIANCE

Veel bedrijven nog niet overgestapt naar ISO 14001:2015 norm

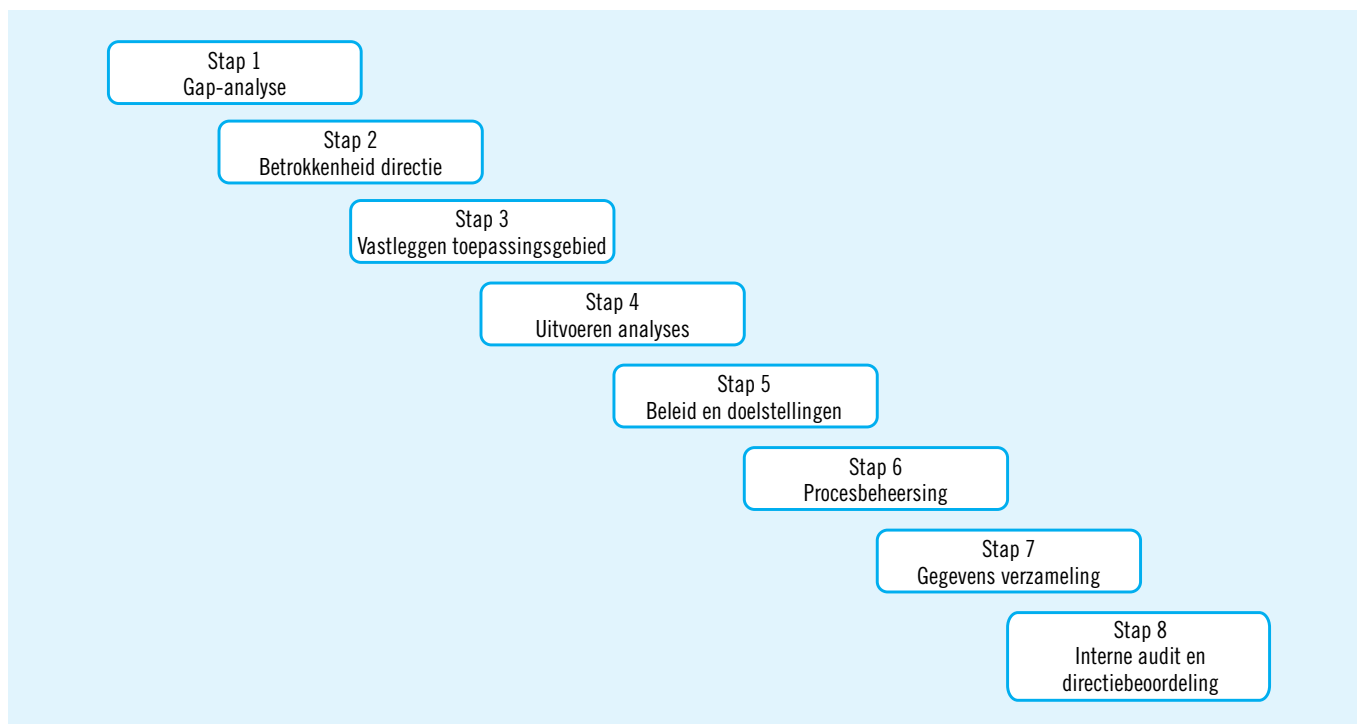
In september 2018 moeten alle organisaties met een ISO 14001:2004-certificaat zijn overgestapt op ISO 14001:2015. In dit artikel stelt SCCM directeur Frans Stuyt de belangrijkste verschillen met de oude norm aan de orde en gaat hij in op de eerste ervaringen met de overgang naar de nieuwe norm. Er zijn organisaties die hebben gewacht op de ISO 45001-norm die de OHSAS 18001 gaat vervangen. Daarom licht Stuyt de samenhang met ISO 14001 toe en gaat hij kort in op compliancemanagement en de nieuwe ISO 14001-norm. Daarnaast geeft hij een korte reactie op een artikel van Martin van Bree dat in 2016 Safety stond over systeemtoezicht in relatie met gecertificeerde milieumanagementsystemen.

TEKST: FRANS STUYT

In september 2015 is de ISO 14001:2015 gepubliceerd. Vanaf dat moment hadden organisaties met een ISO 14001:2004-certificaat drie jaar om over te stappen op de nieuwe norm. Drie jaar lijkt een lange periode, maar volgend jaar in september moeten alle ISO 14001-gecertificeerde organisaties zover zijn. Bij SCCM staan circa 2400 organisaties geregistreerd met een ISO 14001-certificaat, van deze organisaties is nu twintig procent gecertificeerd volgens de nieuwe norm. Dit betekent dat er het komend jaar nog veel moet gebeuren. De capaciteit bij de certificatie-instellingen is straks misschien een bottleneck. Het is dan ook zaak om tijdig audits in te plannen.

Belangrijkste verschillen

De verschillen tussen de oude en nieuwe norm komen enerzijds voort uit het gebruik van de zogenoemde ISO High Level Structure (HLS) als basis van de nieuwe norm en anderzijds uit verbeteringen die voortkomen uit de ervaringen met de oude norm. Een aantal jaren geleden heeft ISO bepaald dat alle managementsysteemnormen een vergelijkbare opbouw en inhoud moeten hebben. Dit om het voor organisaties die meerdere managementsysteemnormen gebruiken eenvoudiger te maken systemen te integreren. De High Level Structure van ISO geeft de hoofdstukindeling en een basistekst voor een managementsysteem. De indeling in deze

Stappenplan overgang naar ISO 14001:2015.

Bron figuur: SCCM

hoofdstukken en paragrafen moet worden aangehouden en de basistekst moet in de betreffende managementsysteemnorm opgenomen zijn. Dit betekent in de praktijk dat circa de helft van de normtekst bestaat uit 'HLS-tekst' en de helft uit aanvullingen die specifiek zijn voor het betreffende onderwerp, bijvoorbeeld milieu, kwaliteit of arbo. De belangrijkste verschillen tussen de oude en nieuwe ISO 14001-norm die voortkomen uit het gebruik van de ISO-HLS zijn:

- De organisatie moet een zogenaamde contextanalyse uitvoeren. Deze bestaat uit twee onderdelen. Het eerste is de identificatie van belangrijke onderwerpen voor het milieubeleid en het tweede is het vaststellen welke behoeften en eisen er zijn van belanghebbende partijen. Belangrijke onderwerpen kunnen zowel intern als extern zijn. Bij de belangrijke onderwerpen gaat het vooral om het identificeren van ontwikkelingen die relevant zijn voor het milieubeleid op strategisch niveau. Denk aan nieuwe technologieën of materialen, wetgeving die er aan gaat komen of gevolgen van klimaatverandering. Het identificeren van belanghebbende partijen en hun verwachtingen en eisen sluit aan bij het gebruik van de managementsysteemnormen als basis voor maatschappelijk verantwoord ondernemen volgens de ISO 26000-richtlijn.
- ISO-HLS vereist dat de directie nadrukkelijk betrokken is bij het functioneren van het managementsysteem. De norm geeft negen invalshoeken waaruit het leiderschap moet blijken.
- Een organisatie moet risico's en kansen identificeren. Nieuw is de aandacht voor kansen. Risico's en kansen komen voort uit zowel de contextanalyse als uit de analyse van milieuaspecten. Dit heeft als gevolg dat er onderscheid is tussen strategische risico's en

kansen voortkomend uit de contextanalyse en operationele risico's en kansen die volgen uit de milieuaspecten. De relatie tussen het milieubeleid en de strategie van de organisatie wordt versterkt door een van de eisen bij het leiderschap, de directie is verantwoordelijk voor de afstemming van beide.

- Zwaardere eisen worden gesteld aan de uitvoering van de interne en externe communicatieprocessen.
- In managementsysteemnormen komt de term "procedures" niet meer voor. Voor verschillende onderdelen van het managementsysteem moet de organisatie 'processen' vaststellen. Dit betekent dat moet worden vastgesteld welke activiteiten door wie wanneer worden uitgevoerd. De organisatie kan zelf bepalen in hoeverre deze worden gedocumenteerd. Uit registraties moet blijken of processen ook worden uitgevoerd zoals beoogd.

De ervaringen met de oude ISO 14001-norm hebben ook tot een aantal wijzigingen geleid. De volgende wijzigingen zijn daar bijvoorbeeld het gevolg van:

- Versterking van de "ketenbenadering" op verschillende plaatsen in de norm. Bijvoorbeeld door identificatie van milieuaspecten vanuit het "levenscyclusperspectief" en de koppeling hiervan aan het ontwerp en de inkoop van producten/diensten.
- Met de invoering van het begrip "compliancestatus" wordt het belang van daadwerkelijke naleving van wettelijke en andere eisen benadrukt.
- De organisatie moet ervoor zorgen dat gecommuniceerde informatie betrouwbaar is. Dit stelt eisen aan de kwaliteit van de administratieve organisatie.
- De beheersing van geplande en ongeplande veranderingen (*management of change*) is als onderdeel van de uitvoering toegevoegd.

Stappenplan overgang naar ISO 14001:2015

Wanneer de volgende acht stappen worden gevolgd, kan de overgang naar ISO 14001:2015 soepel verlopen:

1. Stel een “Gap-analyse” op om vast te stellen welke wijzigingen in de nieuwe ISO 14001-norm aandacht behoeven. Het SCCM-informatieblad *Overgang naar ISO 14001:2015* kan als checklist dienen.
2. Maak de betrokkenheid van de directie expliciet en betrek deze bij de aanpassingen.
3. Leg het toepassingsgebied van het managementsysteem vast. De norm vereist dat duidelijk is waar het managementsysteem betrekking op heeft (bijvoorbeeld welke juridische eenheden of fysieke locaties). Dit is gedetailleerdere informatie dan de scope vermeld op het certificaat.
4. Voer de analyses uit die in de nieuwe norm worden gevraagd en die volgens de Gap-analyse nog ontbreken en stel de risico's en kansen vast. Het zal vaak gaan om de contextanalyse en de vertaling hiervan in risico's en kansen. Ook de implementatie van de “levenscyclusbenadering” vraagt soms extra aandacht.
5. Pas het beleid en de doelstellingen aan op basis van de risico's en kansen. Het gaat er daarbij vooral om dat de strategische risico's en kansen die voortkomen uit de contextanalyse ook worden doorvertaald in concrete doelstellingen en acties.
6. Pas de procesbeheersing aan. Het gaat om maatregelen om de doelstellingen en acties te realiseren. Aandachtspunten kunnen zijn de management of changes procedures en de 'levenscyclusbenadering' bij de inkoop van producten en uitbestede processen.
7. Het monitoren, meten, analyseren en evalueren moet valide en betrouwbare informatie opleveren. Uit de Gap-analyse zal moeten blijken waar er aanpassingen nodig zijn.
8. Door de uitvoering van interne audits en een directiebeoordeling kan worden vastgesteld of het gehele managementsysteem voldoet aan de nieuwe norm.

Om de overgang van een ISO 14001:2004 naar een ISO 14001:2015 certificaat soepel te laten verlopen, is het aan te bevelen om tijdig met de certificatie-instelling afspraken te maken over de planning van audits. De certificatie-instelling kan op verschillende momenten van het proces worden betrokken. Dat kan al in het begin door de Gap-analyse uit te voeren op basis van een audit tegen de nieuwe norm. De certificatie-instelling zal uiteindelijk de werking van het gehele managementsysteem tegen de nieuwe norm moeten beoordelen.

Ervaringen met de overgang naar ISO 14001:2015

De wijzigingen in de norm worden veelal als logisch ervaren en sluiten aan bij ontwikkelingen die bij veel organisaties spelen. De implementatie van de ISO 14001-norm brengt structuur in deze ontwikkelingen. De meeste organisaties hebben bijvoorbeeld al een

behoorlijk inzicht in de verwachtingen en eisen van belanghebbende partijen. Daar wordt door de implementatie van de norm meer systematisch mee omgegaan waardoor de betekenis ook toeneemt.

Bij de implementatie van ISO 14001:2015 vallen de volgende punten op:

- Een veel voorkomende tekortkoming is het ontbreken van de doorvertaling van de risico's en kansen in doelstellingen en concrete acties waarvan de uitvoering ook wordt geborgd. In het bijzonder met betrekking tot de meer strategische risico's en kansen.
- Ook al zijn schriftelijke procedures niet meer vereist, in de praktijk blijven organisaties deze gebruiken als invulling van de vereiste processen. Zij doen dit omdat het zo makkelijker is om handelingen intern over te dragen en beter te borgen, zodat ze op tijd en op de juiste manier worden uitgevoerd. Bijkomend effect is dat het certificatieproces soepeler verloopt wanneer processen zijn gedocumenteerd.

Hoewel veel organisaties aanpassingen aan het managementsysteem moeten doen, zijn er geen signalen dat dit aanleiding voor organisaties is om te stoppen met ISO 14001-certificatie. Een belangrijk gevolg van de nieuwe ISO 14001-norm is de grotere betrokkenheid van het management. Niet alleen omdat de norm dit vereist maar vooral omdat de norm door de toevoeging van de “strategische verbetercyclus” meer aansluit op de onderwerpen die het management bezighouden. De uitvoering van de contextanalyse die input geeft aan het strategisch beleid en een beter inzicht in risico's en kansen, maakt dat de directie veel meer de toegevoegde waarde van het milieumanagementsysteem ziet.

Combineren milieu- en arbomanagementsysteem

Een groot aantal organisaties beschikt over een gecombineerd milieu- en arbomanagementsysteem. Voor het arbomanagementsysteem is de ISO 45001-norm in ontwikkeling, deze gaat de OHSAS 18001-norm vervangen. De verwachting is dat de ISO 45001-norm uiterlijk in het tweede kwartaal van 2018 wordt gepubliceerd. Organisaties met een geïntegreerd milieu- en arbomanagementsysteem kunnen ervoor kiezen om het arbomanagementsysteem nu al op te zetten op basis van de ISO/DIS 45001:2017. Dit is de in mei 2017 gepubliceerde conceptversie (te koop in de NEN-webshop). De veranderingen die nog worden aangebracht zullen beperkt en zeker niet wezenlijk zijn. Het arbomanagementsysteem opgezet op basis van de ISO 45001-norm kan gecertificeerd blijven op basis van OHSAS 18001 totdat certificatie op basis van de ISO 45001 mogelijk is. Verwacht wordt dat vanaf medio 2018 de certificatie-instellingen daarvoor zullen zijn geaccrediteerd. De ISO 45001 is, net als de ISO 14001, opgezet op basis van de ISO-HLS.

Onderwerpen bij toezicht en certificatie	Aandacht bij toezicht overheid	Aandacht bij certificatie-audits
Naleving wettelijke eisen		
Werking/implementatie/borging		
Managementsysteem als geheel		

Samenhang overheids-toezicht en certificatie-audits.

Bron figuur: SCCM

ISO 14001:2015 en compliancemanagement

De ISO 14001:2015 bevat alle onderdelen van een compliancemanagementsysteem:

- Commitment van de directie met de naleving van wettelijke en andere eisen.
- Identificatie van wet- en regelgeving en vaststellen welke eisen van toepassing zijn.
- Vaststellen van risico's en kansen met betrekking tot het voldoen aan wettelijke en andere eisen.
- Nemen van maatregelen om te voldoen aan wettelijke en andere eisen.
- Eigen beoordeling van de compliance en het hebben van actueel inzicht in de compliancestatus.
- Nemen van corrigerende maatregelen in het geval er sprake is van non-compliance.
- Directiebeoordeling om te bepalen of maatregelen moeten worden genomen in het licht van het wel/niet behalen van compliancedoelstellingen en eventuele wijzigingen in de complianceverplichtingen.

De ISO 14001:2015 bevat een aantal nieuwe eisen die de aanwezigheid van een ISO 14001-certificaat nog interessanter maken voor toezichthouders:

- Er dient een actueel inzicht in de “compliancestatus” te zijn.
- De monitoring dient valide en betrouwbare resultaten op te leveren.

In 2014 is de ISO 19600-norm voor compliancemanagement gepubliceerd. Deze bevat een uitwerking en specificering van de onderdelen die ook in de ISO 14001-norm zijn opgenomen voor het invullen van compliancemanagement. Meer specifieke eisen zijn dan bijvoorbeeld:

- De aanstelling van een compliancefunctionaris die onafhankelijk is van bestuur/directie.
- Het opstellen van gedragsregels of gedragsnorm en het zorgen voor een compliancecultuur
- Het invoeren van een proces van escalatie bij non-compliance.

Organisaties kunnen ervoor kiezen om de ISO 19600-norm te gebruiken bij de invulling van de eisen uit de ISO 14001-norm die betrekking hebben op compliancemanagement. Wanneer Martin de Bree in het artikel

van Safety nr. 3 2016 aangeeft dat er een ‘reële kans’ is dat gecertificeerde organisaties een goed werkend compliancemanagementsysteem hebben of binnen redelijke tijd kunnen hebben, zal het vooral gaan om de meer specifieke eisen die in de ISO 19600-norm zijn vereist. In de visie van SCCM kan het toezicht van de overheid veel efficiënter worden uitgevoerd en tegelijkertijd effectiever zijn, door bij het toezicht meer gebruik te maken van de informatie die voortkomt uit het ingevoerde managementsysteem. De audits van certificatie-instellingen en de inspecties van de overheid kunnen elkaar aanvullen en versterken. Certificatie-instellingen toetsen primair het managementsysteem en nemen steekproeven door te kijken hoe de naleving van specifieke eisen uit wet- en regelgeving door middel van het managementsysteem is geborgd. Toezichthouders kijken primair naar de naleving van wettelijke eisen en nemen daarbij ook steekproeven. De eerste vraag van de toezichthouder aan een bedrijf zou moeten zijn: hoe heeft u de naleving van deze eis in het managementsysteem geborgd?

SCCM-informatiebladen:

Overgang naar ISO 14001:2015 geeft meer informatie over de verschillen tussen beide normen.

In acht stappen van ISO 14001:2004 naar ISO 14001:2015 beschrijft de stappen uitgebreider.

Invoering van ISO 45001 en overgang van OHSAS 18001 brengt de belangrijkste verschillen tussen beide normen in beeld en licht ook de verschillen en overeenkomsten met de ISO 14001:2015 toe.

De informatiebladen zijn te vinden op de website www.sccm.nl onder publicaties – ISO 14001-praktijkvoorbeelden.

Frans Stuyt is directeur van SCCM. SCCM werkt samen met het bedrijfsleven, overheden, certificatie-instellingen en andere belanghebbenden aan een eenduidig en gewaardeerd certificaat voor onder andere ISO 14001 (milieu), OHSAS 18001 (arbo) en ISO 50001 (energie). SCCM stelt daarvoor onder andere certificatieschema's op.

